

mora braniti slobodu svakog čovjeka i zajednice.

Istražujući knjigu u cijelosti možemo uočiti da autor, uslijed diktature relativizma, želi nadići kritizerski duh koji stalno lebdi kao napast nad pokušajima teologa da objektivno vrjednuju ono što je pozitivno u vremenima u kojima živimo, a u kojima je teologija, kao što smo spomenuli, prognana iz javnosti i gdje govorimo o postteološkom vremenu. Odali bismo i svojevrsno priznanje autoru što nije podlegao ovoj trijumfalističkoj napasti, nego se kritički postavlja i suprotstavlja tezi koja naglašava apsolutnu autonomiju čovjeka i njegova djelovanja, čak i kad su u pitanju neke temeljne vrijednosti. Nasuprot toj tezi možemo primijetiti kako autor suptilno, kroz cijelu knjigu, progovara o autoritetu Krista i Evanđelja, što implicitno ukazuje na to da, kada su u pitanju temeljne vrijednosti, jezgra toga bitno ovisi o autoritetu transcendentalnoga tipa, tj. o Bogu kao stranom, ali udomaćenom, utjelovljenom Bogu.

Iako je vidljivo da je autor kod većine tema sklon kritici i vlastitoj analizi, mišljenja smo da je kod pojedinih pitanja ipak previše suzdržan pa zbog toga neki tekstovi u knjizi, bez opširnije autorove izvorne analize, bivaju pomalo nalik informativnim predavanjima te ostaju na razini »opisa i popisa«, bez izraženijega teorijsko-kritičkog stava u odnosu na osnovno teorijsko opredjeljenje. No, takve su manjkavosti djelomič-

no anulirane preliminarnošću u smislu aktualnosti ideja pojedinih autora koje Tanjić analizira tako da možemo konstatirati da je knjiga vrijedan doprinos hrvatskoj teološkoj literaturi te izražavamo nadu da će svojim znanstvenim, a opet jednostavnim stilom, pridonijeti stvaranju mentaliteta i svijesti u hrvatskoj javnosti o vrijednosti nekih teoloških, antropoloških i etičkih postavki za razvoj kulture koja ne dopušta da se pred izazovima suvremene civilizacije izgube Bog i čovjek.

Šimo Šokčević

.....
Andelko Domazet,

**Život u dijalogu s Bogom.
 Teologija i praksa u spisima
 Romana Guardinija,**

– Kršćanska sadašnjost, Zagreb,
 2009., 165 str.

Rijetki su teolozi koji su uspjeli spojiti dubinu misli i ljepotu stila, uzvišenost spekulacije i jednostavnost izričaja. Teologija je često suhoparna, rigidna i teško probavljiva. Posve je razumljivo da predmet bavljenja teologije, a to je Bog, zahtijeva točnost misli koja se ne može postići bez najrazličitijih iscrpljujućih distinkcija. No, treba reći da upravo zbog toga istog predmeta teologija mora biti jednostavna, životna i dinamična, jer je kršćanski Bog Bog koji želi zapodjenuti s razgovor s čovjekom i tako

ući u zajedništvo s njim. Ta dimenzija razgovora u teologiji, odnosno teologija shvaćena kao dijalog, trebala bi biti značajka svake teologije. Velika je zasluga teologa Romana Guardinija da je donio teologiji tu toliko željenu svježinu dijalogičnosti. U njegovoj se teologiji može zaista uživati, a njezina jednostavnost i razumljivost ne idu na uštrb dubine. Splitski teolog Anđelko Domazet svojom nas knjigom uvodi u teološku misao Romana Guardinija. Domazet u središte svoje studije o Guardiniju stavlja upravo ono što smo naznačili kao temeljnu sastavnicu svake teologije, a to je dijalogičnost koja se ostvaruje na poseban i na najintenzivniji način u molitvi.

Knjiga je podijeljena u pet dijelova. U prvomu dijelu Domazet predstavlja Guardinijev duhovni lik i životni put. Tu se mogu susresti korisne informacije o njegovu životu te o bitnim dimenzijama njegove teologije. U drugomu dijelu autor nas uvodi u Guardinijevo teološko poimanje dijaloga. Posebno su vrijedna razmišljanja o čovjekovu odnosu prema Bogu koji se ne smije svesti niti na »ja«, niti na »drugoga« (35.-37) te o dijalogičkomu Božjem stvaranju čovjeka: Bog stvara čovjeka pozivom (str. 38.). Guardini promišlja odnos Boga i čovjeka analogijom osobne ljubavi, onkraj rigidne autonomije i heteronomije. Treći dio posvećen je osobnoj molitvi. To je poglavlje posebno aktualno, jer bismo se zasigurno začudili koliko kršćani, vjerojatno i mnogi teolozi, uopće

ne znaju moliti. Stoga je dobro pročitati Domazetove analize Guardinijeva tumačenja pripreme i reda, jezika i trinitarnoga vida svake kršćanske molitve. Četvrti dio knjige pruža uvid u ono što je za njemačko-talijanskoga teologa bilo srce njegove teologije, a to je liturgija. Guardini je ponovno liturgiju vratio teologiji te je tako bio jedan od glavnih pokretača liturgijskoga pokreta 20. stoljeća. Prema Guardiniju, »liturgijska formacija« ne može biti sporedna za kršćane, a time i za teologe. »Liturgijska formacija«, kao oblikovanje liturgijom, jest bit kršćanske vjere, jer vjera nije vjera u sebe, u ono subjektivno, već u Boga, u objektivno. Domazet iscrpno obrazlaže koliko je objektivnost liturgije ključna, kako za teologiju tako i za molitvu. Za preporučiti su posebice razmatranja o osjetilima i molitvi (str. 76.-79.). Četvrto i posljednje poglavlje bavi se molitvom pod vidom kontemplacije. Uz drugo poglavlje, ovo posljednje najzanimljivije je i najuspjelije poglavlje cjelokupne knjige. Domazet izvrsno analizira Guardinijeve interpretacije kontemplacije. Tu su dotaknute i druge, danas često zaboravljene teme u duhovnosti, teologiji i liturgiji, kao što je primjerice meditacija (str. 102.-111.), šutnja (str. 112.-119.) i mistična molitva (str. 125.-127.). Svaki bi čitatelj trebao pročitati dragocjena razmišljanja o šutnji i tako ponovno otkriti važnost šutnje. Upravo u tom duhu strahopoštovanja (str. 111.) i šutnje Domazet zaključuje knjigu kratkim razmatranjem o teologiji. Autor upozor-

rava na zaborav molitvene dimenzije u teologiji i prazninu sadašnjega religioznog jezika: »Molitva Crkve ustraje u tradicionalnom: uobičajene pobožnosti, religiozni kič, udaljenost od stvarnosti. Ali, i formalno gledajući, prevladavaju prazne floskule, općenite fraze, stereotipne i besadržajne izjave, sklonost pretjerivanju, sentimentalizam.« (str. 131.) Domazet također primjećuje sveprisutni procjep između sakralnoga jezika u liturgiji i profane svakidašnjice, procjep s kojim se teologija ne smije pomiriti. Naposljetku, cjelokupna teologija treba, prema našem autoru, postati molitvena teologija, slušanje Božje objave: »Tako se svaki govor o Bogu vraća na svoj početak, na slušanje objave – Božje riječi, na molitvu, na kontemplativnu šutnju, na doksologiju i adoraciju. Molitva je početak i kraj svakoga religioznog (teološkog) mišljenja i govorenja.« (str. 132.)

Sve u svemu, knjiga Anđelka Domazeta studija je koja nas sjajno uvodi u teološku misao Romana Guardinija te predstavlja veliki doprinos hrvatskoj dogmatskoj i fundamentalnoj teologiji. Jer, teologija koja bi prestala biti dijaloška i molitvena, ne bi više bila teologija. Ali knjiga je pisana, rekli bismo, guardinijevskom jasnoćom i jednostavnošću tako da je dostupna ne samo teolozima, nego svima koji žele naučiti nešto više o molitvi i postati sami molitvene osobe.

Ivica Raguž

Johann Baptist Metz,

Memoria passionis. Provokativni spomen u pluralističkom društvu

– Kršćanska sadašnjost, Zagreb,
2009., 361 str.

Nova knjiga njemačkoga teologa Johanna Baptista Metza, *Memoria Passionis. Provokativni spomen u pluralističkom društvu*, određeni je sažetak njegove cjelokupne teološke misli, poznate kao »nova politička teologija« ili kao »memoria passionis«. Knjiga je zapravo zbornik Metzovih već objavljenih članaka, koje je za knjigu uredio i preoblikovao njegov učenik Johann Reikerstorfer. Podijeljena je u dva dijela s osamnaest paragrafa. Kako su oba dijela knjige sličnoga sadržaja, ukratko ćemo protumačiti njezine osnovne teološke pojmove, koji nam mogu dati uvid u središnje misli cijele knjige. To su određeni »bremeniti« pojmovi na kojima autor temelji svoju teološku misao i poruku za čitatelja: »mistika patnje zbog Boga«, »teologija krika«, »teodicejsko osjetljiva teologija«, »svijest o nedostatnosti«, »mistika otvorenih očiju«, »anamnetički duh«, »apokaliptička kristolgija«, »oročeno vrijeme«, »vrijeme s finalom«.

Autor djelo počinje tezom kako su kršćanstvo i kršćanska teologija olako zaboravili pitanje čovjekova trpljenja i patnje u povijesti, te da klasična teolo-